№2

FEVRAL
2025

MUNANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Google Scholar
OPEN ACCESS
ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY
Academic Resource Index ResearchBib
ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE
CYBERLENINKA
OpenAIRE
ROAD
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
BASE
Crossref
НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА LIBRARY.RU

РЭУ.РФ РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ
TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI
TOSHKENT ARXITEKTURA - QURILISH UNIVERSITETI

Muhandislik va Iqtisodiyot

Elektron nashr,
328 sahifa, fevral, 2025-yil.

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

BOSH MUHARRIR:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari doktori, PhD

TAHRIR HAY'ATI:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, akademik
Sharipov Kongratbay Avazimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor, TDIU kengash kotibi
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dots.nt
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)

Muhandislik va Iqtisodiyot

Ma’lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan “Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxati”ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo‘yicha “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali ro‘yxatga kiritilgan.

M u a s s i s: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

H a m k o r l a r i m i z:

1. Toshkent shahridagi G. V. Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

Turizmning zamonaviy yoʻnalishlarini rivojlantirish xususiyatlari 17
Xolmurzayev Sobir Nazarovich

Tashqi iqtisodiy sharoitlar oʻzgarishining oʻzbekistondagi narxlar darajasiga ta’siri......23
Duskobilov Umidjon Sharofiddinovich

The main influencers of the quality assurance in tertiary education 29
Shakirova Dilfuza Tulkunovna

Xizmat koʻrsatish korxonalarida ishchi-xodimlarni boshqarish tizimini optimallashtirish......35
Sultonov Sanjar Jaxongir oʻgʻli

Oʻzbekistonda tungi iqtisodiyotni rivojlantirishning ahamiyati va dolzarbligi......41
Normamatov Ne’mat Daminovich

Ta’lim menejerining professionalligini shakllantirishning oʻziga xos xususiyatlari 45
Abdullayev Oʻtkir Sadullayevich

Ekologik buxgalteriya hisobining uslubiy jihatlari......57
Hatidje Nasirova

Tadbirkorlikni davlat tomonidan tartibga solishda marketing yondashuvi......65
Amonov Mehriddin Oromiddinovich

Infratuzilmani rivojlantirish – mintaqalar raqobatbardoshligini oshirish drayveri sifatida 70
Sayfulina Alfira Feratovna

Soliq nazorati jamoatchilik nazoratining shakli sifatida......79
Suvonov Hasan Sherboyevich

Разработка интеллектуальной системы управления многостадийными технологическими процессами......84
Алишев Шеркузи Абдуманнонович

Masofaviy xodimlarning mehnat faoliyatini ragʻbatlantirish tizimini rivojlantirish 91
Tolliboyev Samad Tolliboy oʻgʻli

Sugʻurta xizmatlari bozorida raqobatbardoshlikni oshirish yoʻllari 99
Umirov Abdisalom Toʻrayevich

IOTtarmoqlari uchun optimallashtirish usullarini tahlil qilish 105
Abdugʻaniyev Bekzod Burxon oʻgʻli

Tarmoq xavfsizligini ta’minlashda zamonaviy texnologiyalar va usullar 110
Raxmonkulov Feruz Pardaboyevich

Qishloq xoʻjaligi tarmogʻida innovatsion jarayonlarni moliyalashtirish holatining matematik modeli......114
Ishniyazov Baxrom Normamatovich

Sugʻurtada anderrayting xizmatini raqamlashtirish orqali sugʻurta mukofoti va toʻlovlarni amalga oshirishni takomillashtirish......120
Mirzoyev Sayfullo Fayzulloyevich

Korxonalar faoliyatini yashil obligatsiyalar orqali moliyalashtirish imkoniyatlari......128
Muxiddin Eshmuradov

Aholi turmush farovonligini oshirishning inson omiliga ta’siri......133
Sharofiddin Ismatov Asatulloyevich

Soliq salohiyatini baholashning zamonaviy metodlari va ularning rivojlantirish istiqbollari 137
Joʻrayev Xusan Atamuratovich

Ish oʻrinlarini qonuniylashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish yoʻllari 143
Dilshod Toʻrayev

Davlat tashkilotlarida gʻaznachilik va davlat xaridlari bilan bogʻliq jarayon holatining tahlili 147
Mamasoliyev Abrorbek Abdugʻani oʻgʻli

Iqtisodiy transformatsiyalashuv sharoitida aholi bandligini ta'minlashning ayrim masalalari 152
Salomat Norova

Moliyaviy sektorni soliqqa tortish 159
Komolov Odiljon Sayfidinovich

Bojxona ma'muriyatchiligini takomillashtirishda bojxona menejmentini shakllantirish metodikasi 165
Mirzaxmedova Dilafruz Farxatovna, Tuxbabayev Jamshid Sharafetdinovich

Oʻzbekiston tijorat banklari tomonidan kreditlash amaliyotini rivojlantirish istiqbollari 171
Kaxxarov Ulugʻbek Xalmatovich

Mamlakatda moliyaviy xavfsizlikni ta'minlashning nazariy jihatlari 177
Azamatov Poʻlat Toʻlqunovich

Surxondaryo viloyati tumanlari iqtisodiyotidagi tarkibiy jarayonlarning oʻziga xos xususiyatlari 183
Normurodov Alibek Anvar oʻgʻli

Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida yoqilgʻi-energetika kompleksi korxonalarini barqaror innovatsion rivojlantirish modellari 189
Bobobekov Ergash Abdumalikovich

Asosiy vositalarni audit obyekti sifatida tasnifi va tavsifi 196
Ibragimov Mansur Mardonovich, Orzumuradova Farangiz Damirovna

Iqtisodiyot taraqqiyotini soliqlar orqali tartibga solish va ragʻbatlantirishga kreativ yondashuvning samarali tadbirlari 201
Rajabbaeva Dildora Zakirovna

Роль цифровизации в обеспечении экономической безопасности предприятий 206
Махмудова Гулжахон Нематджоновна, Жанызакова Шахноза Мажит кизи

Transport korxonalarida xarajatlar va daromadlar hisobini takomillashtirish masalalari 215
Jabbarov Umarbek Rustambekovich, Rustamova Dilnura Umarovna

Toʻqimachilik klasterlarining eksport salohiyatini baholash asosida iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash masalalari 220
Sadriddinova Nigora Khusniddinovna

Uzum yetishtiruvchi fermer xoʻjaliklari faoliyatida innovatsiyalardan foydalanish darajasini baholash 227
Boltayev Nazarbek Narzullayevich

Совершенствование управленческого учета в узбекистане: проблемы, интеграция и перспективы развития 236
Киличева Ф.Б.

Tijorat banklari tomonidan masofaviy xizmat turlarini rivojlantirish yoʻllari 241
Muxitdinov Ulugbek Diyarovich

Tijorat banklari tomonidan investitsion kreditlarni rivojlantirishning xorijiy davlatlar tajribalari 246
Zaynutdinov Bunyodjon Odiljon oʻgʻli

Korxonalarni inqirozga yetaklovchi omillar va ularni oldini olishga qaratilgan chora tadbirlar 255
Muxammadov Umarjon Muxammad oʻgʻli

Kasalliklarni erta aniqlash imkoniyatlarini oshirishda zamonaviy dasturiy ta'minotning roli 260
Mamatov Maxtumquli Jumanazarovich

Qoyali zaminlarda gravitatsion toʻgʻonlar tasnifi 264
Maksimov Dilmurodbek Erkinjonovich

Improvement of financing the innovation projects of business entities 270
Jubanova Bayramgul Aymuratovna

Bank xizmatlarini raqamlashtirish sharoitida moliyaviy barqarorlikni oshirish yoʻllari 278
Rustamov Eldor Baratovich

Xarajatlar tushunchasining iqtisodiy mohiyati va hisobga olishning amaliy jihatlari 285
Aytimbetov Qoyshibek Orazbekovich

Investitsion loyihalarni baholashda yuzaga keluvchi risklarni tahlil qilish va bartaraf etish yoʻllari 291
Xurramova Madina Mansur qizi

Oʻzbekistonda aholining unumli bandligi darajasini oshirishdagi huquqiy jihatlar 300
Qurbonov Samandar Pulatovich

Oʻzbekiston respublikasi tijorat banklari foydasini shakllantirish va koʻpaytirish masalalari 309
Saxibjonov Muzaffar Salijanovich

Xorij tajribasi asosida mamlakatimizda moliyaviy savodxonlikni oshirish 316
Shamansurova Zilola Abduvahitovna

Mamlakat milliy iqtisodiyotini rivojlantirishda tarmoq va sohalarning oʻrni 322
Ayubov Ilyos Ilxomovich, Xudoynazarov Dilbek Baxodir oʻgʻli

MUHANDISLIK ИНЖЕНЕРИЯ ENGINEERING

MAMLAKAT MILLIY IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA TARMOQ VA SOHALARNING O'RNI

Ayubov Ilyos Ilxomovich
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,
i.f.f.d., PhD, dotsent.

Xudoynazarov Dilbek Baxodir o'g'li
Samarqand iqtisodiyotva servis instituti
Iqtisodiyot fakulteti talabasi
tgmaverick221@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi milliy iqtisodiyotining tarmoqlari va uning tarkibiga kiruvchi turli iqtisodiy sohalarning ko'rsatkichlari, ularning milliy iqtisodiyotimiz rivojlanishiga qo'shadigan ulushlari haqida ma'lumotlar ko'rsatib o'tiladi. Shu bilan birga, ushbu tarmoq va sohalardagi turli o'zgarishlar, yangiliklar va innovatsiyalarning samaradorligi hamda turli davrlarni o'z ichiga oluvchi har xil ko'rsatkichlar va raqamlar misollar orqali keltirib o'tiladi.

Kalit so'zlar: milliy iqtisodiyot, tarmoq, soha, rivojlantirish, kredit, davlat budjeti, iqtisodiy muammo, yalpi ichki mahsulot (YaIM).

Abstract: The following article provides information about the sectors of the national economy of the Republic of Uzbekistan and various indicators of various economic sectors that are part of it, their contribution to the development of our national economy. At the same time, various changes in these sectors and areas, the effectiveness of innovations and innovations, and various indicators and figures covering different periods are presented through examples.

Keywords: national economy, industry, sector, development, credit, state budget, economic problem, gross domestic product (GDP).

Аннотация: В данной статье представлена информация об отраслях народного хозяйства Республики Узбекистан и различных показателях различных экономических секторов, входящих в ее состав, а также их вкладе в развитие нашей национальной экономики. При этом приводятся примеры различных показателей и цифр, охватывающих разные периоды, об эффективности различных изменений, инноваций и новостей в этих секторах и отраслях.

Ключевые слова: национальная экономика, промышленность, сектор, развитие, кредит, государственный бюджет, экономическая проблема, валовой внутренний продукт (ВВП).

KIRISH

Milliy iqtisodiyot – ijtimoiy iqtisodiyotning mavjud shakli, mamlakat hududida yashovchi millatlarning tarixan shakllangan yoki tubdan yangilanayotgan, oʻzgarayotgan va rivojlanayotgan mulkiy hamda boshqa ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlari, ular bilan shartlangan, mahalliy xususiyatlarga ega boʻlgan iqtisodiy faoliyat sohalari tizimi hisoblanadi. Aslida, milliy iqtisodiyot deganda biror davlatning iqtisodiyoti tushuniladi. Yer yuzida nechta mamlakat boʻlsa, shuncha milliy iqtisodiyot mavjud. Oʻzbekiston Respublikasining olib borayotgan iqtisodiy islohotlari ham milliy iqtisodiyotni rivojlantirishga xizmat qilishi kerak. Milliy iqtisodiyotni yaxlit bir tizimda shakllantirish va xorijiy investitsiyalar kiritish orqali iqtisodiyotni rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida qaraladi. Erkin iqtisodiyotni amalga oshirish orqali mamlakatning obroʻsini oshirish, yaxlit bir sistema asosida oʻzgarishlar va innovatsiyalar kiritish, aholining ijtimoiy ahvolini yanada yaxshilash hamda mamlakatda aholining daromadlarini oshirish kabi muhim vazifalar birma-bir amalga oshirilib kelinmoqda.

Oʻzbekiston Respublikasining yalpi ichki mahsuloti (YaIM), ya'ni aholi jon boshiga toʻgʻri keladigan daromadlarning yildan-yilga ortib borishi ham milliy iqtisodiyotimizning rivojlanib borayotganidan dalolat beradi. Tan olish kerakki, mustaqillik arafasida iqtisodiyotimiz qoloq davlatlar iqtisodiyotining yillik koʻrsatkichlari bilan teng boʻlsa, teng edi, lekin yuqori emasdi. Ammo yillar oʻtgan sari iqtisodiyotimizda olib borilgan keng koʻlamli ishlar, uning tarmoqlarini va sohalarini yuksaltirish uchun qilingan va qilinayotgan sa'y-harakatlar iqtisodiy ahvolimizni dunyo miqyosida ancha koʻtardi. Shu jumladan, Respublikamiz rivojlanayotgan davlatlar qatoriga qoʻshildi. Hozirda dunyodagi koʻplab davlatlar, jumladan, eng rivojlangan davlatlar – AQSh, Yaponiya, Rossiya, Kanada, Xitoy va boshqa mamlakatlar – biz bilan ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy aloqalarini kuchaytirishni boshladilar. Yurtimizda jahon tajribasini qoʻllash orqali koʻzlangan maqsadlarga erishish ehtimolligi yanada yaxshilandi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Milliy iqtisodiyotning rivojlanishida tarmoqlar va sohalarning oʻzaro uygʻunligi, ularning oʻziga xos dinamikasi yetakchi omil sifatida koʻrib chiqiladi. Ushbu masala boʻyicha qator olimlar tomonidan asosli ilmiy izlanishlar olib borilgan. Jumladan, Pol Samuelson oʻzining “Iqtisodiyot” asarida milliy ishlab chiqarishning tarmoqlar kesimida diversifikatsiyalash zarurligini ta'kidlab, iqtisodiy barqarorlik va oʻsish uchun bir necha sohalarning parallel rivojlanishini asoslab bergan. U iqtisodiy sikllarning yumshatilishi hamda resurslar taqsimotining samaradorligi koʻp tarmoqli iqtisodiy model bilan ta'minlanishini koʻrsatgan.

Jozef Stiglits “Development as Freedom” asarida milliy iqtisodiy oʻsishning ijtimoiy va tarmoq sohalaridagi taqsimotiga alohida e'tibor qaratgan. U iqtisodiy tarmoqlarning rivojlanishi orqali jamiyatdagi tengsizlikni kamaytirish, innovatsiyalarni ragʻbatlantirish va aholi farovonligini oshirish mumkinligini ilmiy asosda tahlil qilgan. Stiglits iqtisodiy siyosatda agrar, sanoat va xizmatlar sohalarining oʻzaro muvofiqligini mustahkamlash zaruratini koʻrsatadi.

M.D. Bazarov va Sh.R. Xoliqov oʻzbek iqtisodiyoti uchun xos boʻlgan milliy tarmoqlar tizimini tahlil qilgan holda, “Iqtisodiyot nazariyasi” darsligida ishlab chiqarish va xizmat koʻrsatish sohalarining milliy iqtisodiy barqarorlikdagi oʻrni va rolini izchil ochib bergan. Ularning fikricha, qishloq xoʻjaligi, sanoat va xizmatlar sektori oʻrtasida sogʻlom nisbatni saqlash iqtisodiy rivojlanishning barqarorligini ta'minlaydi.

M. Porter “Milliy ustunlik” kontseptsiyasida tarmoqlar va sohalarning raqobatbardoshligini milliy iqtisodiyotning global maydondagi pozitsiyasi bilan bogʻlaydi. Porterning fikricha, oʻzaro bogʻliq sohalarning (klasterlarning) rivojlanishi milliy iqtisodiy salohiyatni sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, texnologik innovatsiyalarga asoslangan tarmoqlarning rivoji iqtisodiy oʻsish sur'atlarini kuchaytiradi.

F. Qosimov va A. Gʻulomov “Makroiqtisodiyot” darsligida mamlakat iqtisodiyoti uchun real tarmoqlararo balans modelini koʻrsatib, ishlab chiqarishning diversifikatsiyalashgan strukturasi va uning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'sirini tahlil qilgan. Mualliflar tarmoqlararo uzviylik va oʻzaro bogʻliqlik milliy iqtisodiy tizimni tashqi va ichki zarbalarga nisbatan barqarorlashtiruvchi omil sifatida namoyon boʻlishini ilmiy asosda bayon etadi.

X. Chenery o‘zining iqtisodiy rivojlanish modellari bo‘yicha olib borgan tadqiqotlarida ishlab chiqarish tarmoqlarining strukturaviy o‘zgarishlari orqali iqtisodiy o‘sishga erishish imkoniyatlarini ko‘rsatgan. U agrar iqtisodiy modeldan sanoatlashtirilgan iqtisodiyotga o‘tishdagi bosqichlarni tizimli tarzda tahlil qilgan va bu jarayonda tarmoqlararo o‘zgarishlarning ahamiyatiga alohida urg‘u bergan.

O‘zbekiston olimlari orasida G‘. Xidirov va Sh. Shodmonov ham o‘z izlanishlarida mamlakat iqtisodiyotining tarmoqlar va sohalar bo‘yicha rivojlanish xususiyatlarini chuqur tahlil etishgan. Ular “O‘zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiyalash: holati va istiqbollari” nomli monografiyada zamonaviy sanoat tarmoqlari va xizmatlar sohasining rivojlanish tendensiyalarini milliy strategik rivojlanish rejalari bilan uyg‘unlashtirish masalasini ko‘tarib chiqqan.

Xulosa qilib aytganda, ilmiy adabiyotlar milliy iqtisodiyotni rivojlantirishda tarmoqlar va sohalarning tizimli va uyg‘un rivojlanishi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashi, balki ijtimoiy farovonlik va innovatsion rivojlanishni ham jadallashtirishini ko‘rsatadi.

TADQIQOT METADOLOGIYASI

Ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi milliy iqtisodiyotining tarmoqlari va sohalarining rivojlanishi, taraqqiy etishi hamda ushbu sohalarda amalda olib borilayotgan ishlar natijalarining tahlili yoritib beriladi. Unda Davlat statistika agentligining yalpi ichki mahsulot hajmi to‘g‘risida so‘nggi yillarda bergan statistik ma’lumotlariga tayangan holda qiyosiy tahlil o‘tkazildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Dunyoning rivojlangan mamlakatlarining YaIM ko‘rsatkichlari hozirgi davrga kelib trillion dollardan oshgani aytilmoqda. O‘zbekistonning YaIM ko‘rsatkichi 2024-yil yakuniga ko‘ra 115 milliard dollarga yetgani davlatimiz Prezidenti tomonidan yil yakunlariga bag‘ishlangan selektorda rasmiy bayonot bilan ma’lum qilindi. Har bir davlatning milliy iqtisodiyoti qanchalik darajada qudratli ekanligini uning yuqorida keltirib o‘tilgan yalpi ichki mahsulot hajmi orqali bilib olish mumkin. Bu ko‘rsatkich o‘tgan yildagiga nisbatan 6,5 % ga oshgan, 2023-yilda YaIM hajmi 90,8 milliard dollarni tashkil qilgan. 2024-yilning yanvar-iyun oylari holatiga ko‘ra aholi jon boshiga hisoblangan YaIM hajmi joriy narxlarda 15 million 347 ming so‘mni tashkil etgan, bu ko‘rsatkich 2023-yil holatiga ko‘ra 29 million 291 ming so‘mni (2496 AQSh dollari) tashkil qilgan.

Endi milliy iqtisodiyotdagi tarmoq va sohalarga to‘xtaladigan bo‘lsak, O‘zbekiston Respublikasi milliy iqtisodiyotining asosiy tarmoqlari uchtani tashkil etadi: birlamchi tarmoq, ikkilamchi tarmoq va uchinchi tarmoq. Biroq shuni ta’kidlash kerakki, milliy iqtisodiyotning asosiy tarmoqlari uchta sanalsa-da, hozirgi kunga kelib ular beshta tarmoqni tashkil qilmoqda. Birlamchi tarmoq o‘z ichiga tabiiy resurslar va qishloq xo‘jaligi doirasidagi sohalarni oladi; ikkilamchi tarmoq ishlab chiqarish va qayta ishlash sohalaridan iborat; uchinchi tarmoq esa xizmat ko‘rsatish sohalarini qamrab oladi. To‘rtinchi va beshinchi tarmoqlarga esa ilmiy-tadqiqot va yuqori texnologiyalar sohalari kiradi.

Bu tarmoqlar haqida to‘liqroq ma’lumot beradigan bo‘lsak:

- Birlamchi tarmoq (tabiiy resurslar va qishloq xo‘jaligi) – qishloq xo‘jaligi, tog‘-kon sanoati, o‘rmon xo‘jaligi va baliqchilikni o‘z ichiga oladi.
- Ikkilamchi tarmoq (ishlab chiqarish va qayta ishlash) – yengil sanoat, oziq-ovqat sanoati, kimyo va neft-kimyo sanoati, qurilish materiallari sanoati, mashinasozlik va metallsozlik, energetikani qamrab oladi.
- Uchinchi tarmoq (xizmat ko‘rsatish) – savdo va logistika, turizm va mehmondo‘stlik, moliyaviy xizmatlar, aloqa va IT xizmatlari, ta’lim va sog‘liqni saqlash, madaniyat va ko‘ngilochar xizmatlarni o‘z ichiga oladi.
- To‘rtinchi va beshinchi tarmoq (ilmiy-tadqiqot va yuqori texnologiyalar) – ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalar, yuqori darajadagi boshqaruv va maslahat xizmatlari sohalaridan iborat.

Yuqorida sanab o‘tilgan tarmoqlar va sohalar milliy iqtisodiyotimizning yalpi ichki mahsulotini (YaIM) shakllantiradi (1-rasm).

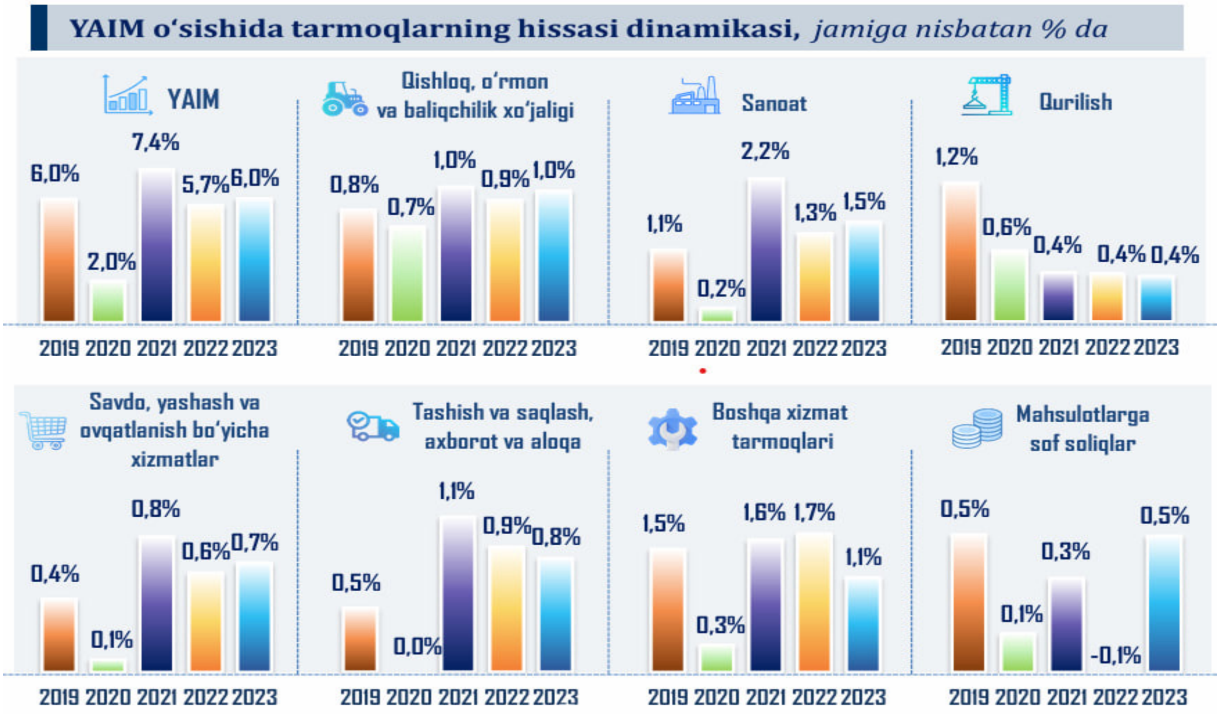

1-rasm. YaIM o'sishida tarmoqlarning hissasi dinamikasi (foizda, %)[1]

Yuqoridagi diagramma shaklidagi statistik ma'lumotlar 2023-yilning yakunlariga ko'ra YaIMning tarmoqlar va sohalardagi ulushi keltirib o'tilgan. Unga ko'ra, YaIM hajmi 2019-yilda 6 % ga, keyingi yili esa ancha kamroq – 2 % ga oshgan. 2019–2023-yillar mobaynida eng katta ko'tarilish 7,4 % ni tashkil qilib, bu ko'rsatkich 2021-yilga to'g'ri keladi. 2023-yilda esa bu raqamlar yana 6 % ga o'sgan. Ushbu raqamlar tarmoqlar kesimida farqlanadi. Masalan, qishloq xo'jaligi va baliqchilik tarmog'ida 2023-yilda 1 % ijobiy o'sish qayd etilgan.

2024-yil yanvar-iyun oylarida yalpi ichki mahsulot hajmi qariyb 6,4 % ga oshgani ko'rinmoqda. Tarmoqlar kesimida esa eng katta ijobiy ko'rsatkich sanoat tarmog'iga to'g'ri kelmoqda, eng kam o'sish esa ishlab chiqariladigan mahsulotlarga to'lanadigan sof soliqlar hissasiga to'g'ri keladi (0,3 %). Qishloq, o'rmon va baliqchilik tarmog'ida 0,7 %, qurilishda 0,6 %, xizmat ko'rsatish tarmog'ida 0,7 %, axborot va aloqa tarmog'ida 0,8 %, boshqa xizmat tarmoqlarida 1,3 % ko'tarilish qayd etilgani 2-rasmda ko'rsatilgan.

2024-yilning yanvar-iyun oylariga to'g'ri keladigan YaIM hisobotlariga to'xtaladigan bo'lsak, bizga YaIMning 2023-yil yakunlari va 2024-yilning yanvar-iyun oylarida berilgan raqamlaridan shuni anglash mumkinki, sanoat hamda qishloq, o'rmon va baliqchilik tarmoqlari milliy iqtisodiyotimizning eng asosiy kuchlaridan hisoblanadi.

Yuqorida berilgan ma'lumotlarga asoslanadigan bo'lsak, milliy iqtisodiyotimizning eng asosiy va katta kuchi – bu sanoatdir. Chunki O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini kuchaytirishda bozor tamoyillariga asoslanib ish ko'rilayotgan bo'lsa, bunda tijorat eng asosiy vazifa hisoblanadi. Milliy ishlab chiqarishni yuksaltirish, tizimlashtirish va integratsiyalash hozirda amalga oshirilayotgan rejali ishlardan biridir. Bu esa amalda tarmoqlarning YaIMga qo'shadigan ulushlari ko'payishiga va shu o'rinda mamlakatimizning dunyo miqyosidagi o'rnining oshishiga olib keladi, deb taxmin qilinmoqda.

Viloyat iqtisodiyotining eng asosiy kuchi sifatida qishloq, o'rmon va baliqchilik tarmog'i qaralmoqda va bu tarmoq respublikaning yalpi ichki mahsulotiga qo'shadigan eng yirik tarmoqlardan biri hisoblanadi. Undan keyin sanoat tarmog'i va undan so'ng xizmat ko'rsatish tarmog'i keladi. Viloyatda qishloq xo'jaligi sohasida olib borilgan va olib borilayotgan ishlar salmog'i juda katta, chunki qishloq xo'jaligi mamlakatda eng ko'zga ko'ringan sohalardan biridir.

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi / O'zbekiston Respublikasi davlat statistikasi vebsayti.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekiston Respublikasi milliy iqtisodiyoti hozirgi kunga kelib bozor tamoyillariga asoslanmoqda. Mustaqillik arafasida va undan keyingi davrda ham davlatimiz siyosati agrar-industrial sharoitda olib borilgan. Hozirgi kunda esa bu faoliyat bozor tamoyillariga tayanmoqda.

Mamlakatimiz dunyo miqyosida rivojlanayotgan davlatlar qatorida turibdi va qisqa muddat ichida rivojlangan davlatlar qatoriga qo‘shilish reja qilingan. Ushbu vazifa esa endi yetishib chiqayotgan yosh kadrlar, iqtisodchilar va boshqa sohadagi mutaxassislarning zimmasiga yuklatilgan. Buning uchun tarmoq va sohalarni chuqur o‘rganish, keng qamrovli tahlil qilish, muammo va masalalarga turli xil yechimlar taklif qila olish qobiliyatiga ega bo‘lish kabi xususiyatlarni egallagan kadrlar zarur. Ana shunday bilim va salohiyatga ega yoshlar milliy iqtisodiyotni kuchaytirishga xizmat qiladigan muhim resurslar hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus. Economics. Textbook. – New York: McGraw-Hill Education, 2010. – 800 p.
2. Joseph E. Stiglitz. Globalization and Its Discontents. – New York: W.W. Norton & Company, 2002. – 304 p.
3. Michael E. Porter. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990. – 855 p.
4. Hollis B. Chenery, Moises Syrquin. Patterns of Development, 1950–1970. – London: Oxford University Press, 1975. – 242 p.
5. Dani Rodrik. The Globalization Paradox: Democracy and the Future of the World Economy. – New York: W.W. Norton & Company, 2011. – 368 p.
6. ngus Deaton. The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality. – Princeton: Princeton University Press, 2013. – 376 p.
7. Daron Acemoglu, James A. Robinson. Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty. – New York: Crown Business, 2012. – 529 p.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi / O‘zbekiston Respublikasi davlat statistikasi vebsayti. Stat.uz.

Muhandislik va Iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta’limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 2

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

“Muhandislik va iqtisodiyot” jurnali 26.06.2023-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**